

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שעה וחצי.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים.
עליך לענות על אחד מהם (סך הכול — 100 נקודות).
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

בשאלון זה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד; חלק ב – שירים שלא נלמדו.
ענה רק על חלק אחד בשאלון (חלק א או חלק ב). בחלק שבחרת ענה על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד

לפניך הסיפור "שיעור" מאת יעקב שבתאי.

קרא את הסיפור, וענה על חמש השאלות 1-5 שאחריו (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיעור / יעקב שבתאי*

אלברטו ישב ליד אחד השולחנות שלפני בית הקפה ופניו אל הרחוב, שעוד היה מוצף אור שמש קיצית. הוא ישב רגל על רגל ושיחק במצית, ומפעם לפעם נד בראשו אל אחד העוברים ושבים. ריח של סנדלריות ודגים מטוגנים בא מן הסמטה הקרובה, שהייתה מלאה צל ונראתה כמקום שכולו צינה נעימה. מרחוק ראה את שלמה, שנכנס רכוב על אופניו מרחוב בוסטרוס, וכשהתקרב רמז לו בידו שיגש אליו. הנער הסתובב, ירד מן האופניים, השעין אותם אל המדרכה והתייצב לפניו. 5 מעבר לזוגיות המאובקות של משקפיו ניכר היה בו עד מה הוא שמח לקריאתו של אלברטו ועד מה הוא מלא כוננות לעשות את רצונו.

"רוצה להרוויח משהו?" אמר אלברטו.

שלמה הנהן בראשו ומחה מפניו את הזיעה בשולי החולצה, שכבר הייתה מלאה כתמים גדולים של לכלוך. הוא היה כבן שלוש עשרה, גבוה וצנום, ושערו השחור היה גוזז קצר מאוד. קוצר הראייה שלו גרם לו להיראות נבון ונפחד.

10 "קח", אמר אלברטו, והושיט לו שקית של נייר.

שלמה לקח את השקית ואחז בה בזהירות רבה.

"יש פה שישים כרטיסים להצגה שנייה"⁽¹⁾. אתה יכול לספור אותם, אם אתה רוצה. תיקח חמש וחצי. לא פחות. אתה שומע? רק אחרי ה'יומן'⁽²⁾ תוריד".

שלמה שוב הנהן בראשו, אבל הפעם כמעט ללא חדווה, והיטיב את המשקפיים, שנראה היה כאילו הציקו לו. לא זו בדיוק 15 הייתה השליחות שקיווה לה, ולא רק משום שקבע עם מרדכי ז'ילדאטי שילכו הערב יחד ל"סנוקר", אלא בעיקר משום שלא רצה להתעסק בספסרות של כרטיסים ומשום שפחד מאוד מפני אביו. הוא ידע, שאם יוודע לו מפיו של מישהו כי בנו נראה מסתובב ליד הקולנוע ומספסר בכרטיסים, יכה אותו מכות רצח. שלא לדבר אם במקרה תתפוס אותו המשטרה.

"תספור אותם", חזר אלברטו והציע לו.

שלמה חיך במבוכה והכניס את חבילת הכרטיסים לכיס.

20 "תשתדל למכור את כולם", אמר אלברטו בחיבה וטפח לו על הכתף.

"בסדר", אמר הנער ושוב קינח את פניו, שכל הזמן העלו אגלי זיעה, ובכך פנה ועלה על האופניים ונסע. הוא הרגיש את עצמו נתון במצוקה בגלל הפחד מפני אביו ובגלל מרדכי ז'ילדאטי. הוא לא חשש שמא לא יימצא לו איזה תירוץ טוב, שיתקבל ללא כל חשד על דעתו של מרדכי, אלא שהוא פשוט רצה ללכת ל"סנוקר", ומאוד לא היה רוצה שמרדכי ילך לשם עם מישהו

* יעקב שבתאי (1934-1981) סופר, מחזאי, פזמונאי ומתרגם שנולד וכתב בתל אביב. מספריו: **זיכרון דברים** (1977); **סוף דבר** (1984).

הסיפור "שיעור" פורסם בקובץ הסיפורים **הדוד פרץ ממריא**, ספרי סימן קריאה והוצאת הקיבוץ המאוחד, 1985, עמ' 193-196.

(1) "הצגה שנייה" – בעבר היה נהוג להקרין סרט מסוים פעמיים בערב אחד. "הצגה שנייה" הייתה ההקרנה השנייה המאוחרת של הסרט באותו ערב.

(2) "יומן" – סרטון קצר בענייני היום שהוקרן בבתי הקולנוע לפני הקרנת הסרט.

- אחר מהחברים. אבל עם כל המצוקה מצא לעצמו קורח־רוח בידיעה שישביע את רצונו של אלברטו. דבר זה נחשב בעיניו אף יותר מהכסף שהוא עשוי להרוויח, אם כי גם המחשבה על הכסף שְמחה אותו. הוא לא ידע מהו הסכום שאלברטו מתכוון לשלם לו, אבל הוא חשב על עשרים לירות, ואפילו על עשרים וחמש. עכשיו תִּמְרֵן בזריזות בין המכוניות, שנסעו לאיטן ביפּוֹת־לֵאבִיב, ובתוך כך חיבר בראשו את הסיפור שסיפר למרדכי ז'ילדאטי.
- בערך בשעה עשר חזר לבית הקפה, השעין את האופניים אל המדרכה ונכנס פנימה. הוא היה מאושר ומלא גאווה, שכן הצליח למכור את כל הכרטיסים, ובמחיר שנקב אלברטו. אחרי שסיים לא התעכב אף לרגע, אלא טס לכאן על אופניו כדי למהר ולהודיע את הדבר לאלברטו וכדי ליזכות בחיובים ובמחמאות ובאותות החיבה שהוא ראוי להם, אבל עכשיו כבש את עצמו וחיכה סמוך לפתח מתוך כוונה שאלברטו יבחין בו ויקרא אותו אליו. הוא היה חם ומזיע וזוגיות המשקפיים התכסו אד. הציפייה התמשכה מאוד משום שאלברטו היה שקוע כולו במשחק השֶׁש־בֶּשֶׁש ולא גרע את עיניו מהלוח ומידי של מאנונו, שהיה מנצל כל הסחת־דעת קלה של יריביו כדי להזיז את אבני המשחק שלא על פי מה שהורו הקוביות, ושלמה נאלץ לפסוע כמה פסיעות פנימה, ואחר כך נעצר שוב.
- "חזרת?" אמר אלברטו, שהבחין בו לבסוף, והטיל את הקוביות.
- "כן", אמר שלמה והתקרב אל השולחן. הוא הושיט לו את שקית הנייר, שבה נמצא הכסף בשטרות ובמטבעות, והוסיף: "גמרתי את כולם".
- "כל הכבוד", אמר אלברטו, כשהוא מסייע את אבני המשחק שלו על פני הלוח, ושלמה נשאר עומד רגע כשידו האוחזת בשקית הכסף תלויה באוויר.
- "שחק", אמר מאנונו, אחרי שעשה את תורו.
- "רגע".
- עכשיו נפנה אלברטו אל הנער. הוא חיך אליו, לקח מידי את השקית, הריק מתוכה את הכסף, ספר אותו, החזיר אותו חזרה אל תוך השקית כשהוא ממלמל "כל הכבוד", ואחר כך הוציא שטר בן חמש לירות והושיט אותו לנער.
- "קח".
- שלמה, שכבר היה מוכן להושיט את היד ולומר תודה, לא עשה כן. הוא הסתכל במבוכה רבה באלברטו בעיניו קצרות הרואי וכאילו לא הבין את כוונתו.
- "קח. זה שלך", אמר אלברטו, ונפנף מעט בשטר.
- "שחק", אמר מאנונו בקוצר־רוח, "תורך".
- "זה הכול?"
- "זה לא מספיק לך?" אמר אלברטו בלגלוג קל וחיך חיוך של נטיית חסד.
- "קח, קח", האיצ בו, וכבר התכוון לפנות ממנו ולקחת את הקוביות ולהמשיך במשחק.
- "חשבתי חמש עשרה", אמר שלמה במורך לב, והעלה את המשקפיים שהחליקו על אפו.
- "מה?"
- "חשבתי חמש עשרה".
- "חשבת? אז מה אם חשבת?" אמר אלברטו, שהתעקשותו הפתאומית של הנער התחילה להכעיס אותו. הוא רצה לסיים את הפרשה ולחזור למשחק. "ואם היית חושב על מאה?" הוסיף. "קח ולך", סיים ושוב הושיט את השטר. אבל שלמה המשיך להסתכל בו באותו מבט נבון ומתחנן, ובליבו עדיין קיווה שאלברטו אינו אלא חומד לו לצון.
- "קח ולך!" חזר אלברטו.

"זרוק לו את זה בפרצוף, ושחק כבר", אמר מאנונו, שלא יכול היה לשאת עוד את ההפרעה הבלתי צפויה שחלה במהלך המשחק. 60

"אם לא תיקח את זה – לא תקבל כלום, ילד", התרה בו אלברטו, ובמילה "ילד" היו כל כך הרבה זרות ולעג, עד שבאותו רגע נדמה היה לשלמה כי סטרו על פניו. עכשיו גזו כל תקוותיו. הוא הרגיש את עצמו נעלב ומושפל, אך בעיקר נבגד, ורצה להסתלק, אבל הוא נשאר עומד במין עיקשות עלובה, מעוררת חמלה, ומבטו הקהה, המסתיים כאילו קרוב לפניו, תלוי עדיין באלברטו.

65 "קח ולך!" צעק אלברטו בכעס, וקרע את שטר הכסף, והשליך את שני חצאיו על הרצפה, ונפנה אל מאנונו. "איפה הקוביות?"

מאנונו נתן לו את הקוביות והוא ניער אותן בידו, אבל לפני שהטיל אותן על הלוח חזר ונפנה שוב אל הנער, שהתכופף והרים את הכסף מהרצפה, ואמר לו: "לעולם אל תצפה שיתייחסו אליך יפה. אתה מבין? אפילו לא אבין. ואל תסתכל ככה. ועכשיו לך. לך מפה!" והשיב ממנו את פניו אל לוח השש־בש.

ענה על חמש השאלות 5-1.

1. תאר שלוש מהופעותיו של מוטיב המשקפיים והראייה בסיפור, והסבר את התרומה של מוטיב זה לאפיון הדמות של שלמה. (25 נקודות)

2. לדעתך, מה הם התפקידים שמשחק השש־בש ממלא בסיפור? הסבר והדגם את דבריך. (15 נקודות)

3. תאר את הדמות של אלברטו. (15 נקודות)

4. לפניך שורות 38-39 מן הסיפור. קרא את השורות, וענה על השאלה שאחריהן.
 "כל הכבוד", אמר אלברטו, כשהוא מסיע את אבני המשחק שלו על פני הלוח, ושלמה נשאר עומד רגע כשידו האוחזת בשקית הכסף תלויה באוויר."
 התיאור בשורות אלו מסמל את הקשר בין אלברטו לשלמה, כפי שהוא בא לידי ביטוי לאורך הסיפור.
 הסבר והדגם קביעה זו. (20 נקודות)

5. הסבר את המשמעות של שם הסיפור.
 מהי עמדתך בנוגע לשיעור שלמד שלמה? נמק את דבריך. (25 נקודות)

חלק ב — שירים שלא נלמדו

לפניך שני שירים:

שיר I — "הלילה היה נמשך שנות חיים" מאת סיון הר־שפי

שיר II — "ימי שמש" מאת שלמה טנאי

קרא את שני השירים, וענה על חמש השאלות 6-10 לפי ההוראות (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיר I:

הלילה היה נמשך שנות חיים / סיון הר־שפי*

1 אחר כך נפתחה הדלת
והשמש, כמו רופא טוב
הזמין אותי להכנס
החוצה
5 הקיש על גבי, השמש:
תנשמי עמק
הכל תקין, אמר
מאיר לתוכי
לנבכי
10 רושם לי בכל זאת
הרבה אדמה ומים
ופעם ביום, לשאת עינים
להתמקד באור
עד דמעות

* סיון הר־שפי היא משוררת ישראלית. מספריה: גלות הלזית (2005); תהלים ליום רעש (2010); שמש שקהלת לא ידע (2014).

ענה על השאלות 6-9 על פי שיר I.

6. הסבר את הדימוי המרכזי בשיר זה. (10 נקודות)

7. הבא מן השיר אוקסימורון, והסבר את תרומתו לבניית הרעיון המרכזי בשיר.

בתשובתך אל תכתוב על שתי השורות האחרונות בשיר. (20 נקודות)

8. הסבר את הקשר בין שם השיר ובין המתואר בו. (25 נקודות)

9. הסבר את התרומה של חמש השורות המסיימות את השיר לבניית משמעותו. (20 נקודות)

שיר II:

ימי שמש / שלמה טנאי*

כְּדָאִי לְשֹׁמֵר עַל יְחָסִים
טוֹבִים, קְבוּעִים, עִם הַשֶּׁמֶשׁ:
לְהִתְרָאוֹת עֲמָה יוֹם-יוֹם,
אֶפְלוּ לְשַׁעָה, אַף לְהִתְמִיד.

הִיא לֹא תִשִּׁים לֵב כָּלֵל
אִם לֹא תוֹפִיעַ לְפִגְיֹשׁוֹת.
הִיא אֶת שְׁלָה תִלְהֵט
גַּם אִם תִּגּוֹר בַּחֲשֹׁף.

אֵין צֶרֶף לְהִבִּיט בָּהּ, לֹא וְלֹא.
רַק לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שׁוֹנִים וְאַחֲרִים.
וְהַעֲקֹר: לְהַמְצִיא עֲמָה בְּלִי מַחְצוֹת,
אֶפְלוּ לְשַׁעָה, אַף לְהִתְמִיד.

* שלמה טנאי (1919-2000), משורר, סופר, מתרגם ועיתונאי. מספריו: **רגלי המבשר: שירים** (1976); **מתוך ההפיכה: שירים** (1981).

ענה על שאלה 10.

10. הסבר את הדומה ואת השונה במפגש עם השמש בשירים "הלילה היה נמשך שנות חיים" ו"ימי שמש".

הדגם את תשובתך. (25 נקודות)

בהצלחה!